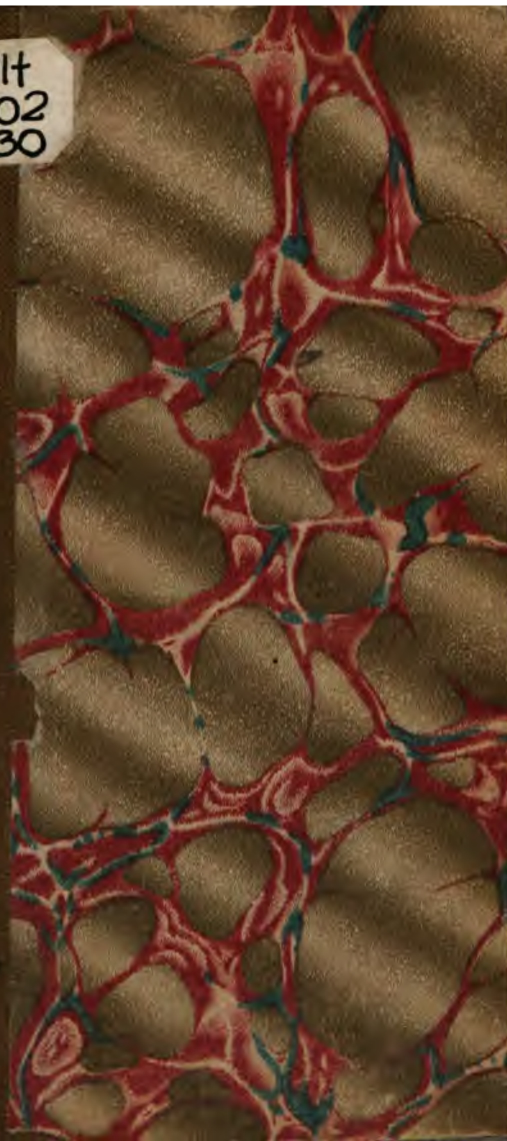
Y Ffordd i Gaffael Cyfoeth

Y

FFORDD I GAFFAEL CYFOETH;

NEU,

RHISIAT DRUAN:

YN DDIWYGIEDIG GAN

DOCTOR FRANKLIN,

YR ENWOG ATHRONYDD;

GYDAG YCHWANEGIAD,

Y MODD I WNEUTHUR LLAWER O YCHYDIG;

GAN R. SHORT.

AC A GYFIEITHIWYD IDD Y GYMRAEG

GAN THOMAS ROBERTS,

LLWYNRHUDOL.

LLUNDAIN:

ARGRAFFEDIG DROS Y CYFIEITHYDD.

1839.

BENJ.^N FRANKLIN L.L.D.

The legislator of America; Died at Philadelphia, aged 84.

London; William Darton, 58, Holborn Hill, 1822.

Y

FFORDD I GAFFAEL CYFOETH;

NEU,

RHISIAT DRUAN:

YN DDIWYGIEDIG GAN

DOCTOR FRANKLIN,

YR ENWOG ATHRONYDD;

GYDAG YCHWANEGIAD,

Y MODD I WNEUTHUR LLAWER O YCHYDIG,

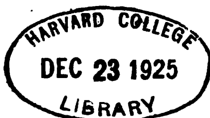
GAN B. SHORT.

AC A GYFIEITHIWYD IDD Y GYMRAEG

GAN THOMAS ROBERTS,

LLWYNRHUDOL.

LLUNDAIN:
ARGRAFFEDIG DROS Y CYFIEITHYDD.
1839.

LLUNDAIN:
Argraffwyd gan A. SPOTTISWOODE,
New-Street-Square.

RHAGSYLWAD.

DYMUNIAD Dr. Franklin ydoedd casglu i'r un mân yr holl ddywediadau ar y testynau canlynol, y rhai a adawodd efe heb eu cyhoeddi yn ystod yr amser y cyhoeddai ei Amseroniau* a elwid "*Poor Richard*," neu, "Rhisiat Druan" yn Gymraeg; ac arweiniwyd i mewn i'r amcan hwn. Oddiyma yr enwir Rhisiat Druan mor fynych, a dywedir ei fod cystal a'r enw cyntefig.

Er hyny y tarawiad diddanol yn y Gwahanran penderfynol o'r cyfarchiad hwn, Rhisiat (Saunders) Druan a brofodd yn America ei fod e' yn bregethwr anghyffredin. Ac a fŷdd i ni ein brodŷr y Cymry wrthod synwyr da a gwy-

* Almanacau.

bodaeth gwaredigol, o herwydd iddo ddyfod o'r tu draw i'r dŵr?

Addaswyd y llyfyr bychan hwn at ddull a môdd y Cymry yn siarad mewn iaith rwŷdd a hawdd ei dŷall.

Cyfnewidiwyd ychydig mewn rhai pethau, ond nid dim i gyfnewid y synwyr.

Argraffydd oedd Dr. Franklin, ac Athronŷdd * enwog iawn a dysgiedig, er iddo yn ei ieuengtid, ac yn nechreuad ei oruchwyliath, drolio berfa olwyn † o'i flaen yn llawn o lyfrau bychain er addysg a difyrwch i blant ac ereill, ac er ynnill ei fara, hŷd heolydd New York a Philadelphia; ac wedi hyny efe yn raddol a aeth yn wr o'r cymmeriad mwyaf yn Unol Daleithiau America; ac a fu yn Aelod tra enwog o Senedd Pennsylvania ‡, ac a ddaeth yma i Loegyr yn Negesydd ¶ o'r America,

* Philosophydd. † *A Wheelbarrow.*
‡ *Member of the Legislature of Pennsylvania.*
¶ *Envoy Plenipotentiary.* Neu Genadwr Llawngalluog.

cystal ag i Ffrainc; efe a fu yn wr buddiol iawn i'r wlâd hon, i Ffrainc, America, a'r bŷd yn gyffredinol!!! Efe a anwyd yn y flwyddyn 1706, yn Lloegyr Newydd (*New England*), yn America; a bu farw yn Philadelphia yn y flwyddyn 1790, ei oed oedd 84.

Cyn diweddu y rhagsylwad hwn, y mae y cyfieithydd yn gobeithio y bydd y beirdd hawddgar cystal ag esgusodi ei anwybodaeth a'i anfedrusrwydd mewn barddoniaeth, canys nid yw yn ei ystyried ei hun yn ddim o fardd, ac na fu erioed yn perchen un grâdd o'r Awen ragorol honò ag sydd angenrheidiol i drin barddoniaeth Cymreig, ond efe a gadwodd at wir ystyr a synwyr yr awdwr enwog, hŷd y gallai ei alluoedd ei arwein e'.

Llundain. Mai 1. 1839.

Y

TRI ENGLYN HYN

GAN MR. ROBERT OWEN.

A oes yn awr neb synwyrol — y'nghyrhaedd
  Cynghorion rhagorol?
  Aed a gwnaed yn dêg yn ol
  Hyn o linau 'n olynol.

Buan y gwel, heb un gwall, — o'u dilyn,
  Fod elw anhyball,
  Iw gynnydd fe'i cenfydd call —
  Di gynghor ni's dwg a'nghall.

Os gorwedd mewn seguryd — a fyn neb
  Ni fwynâ ddedwyddyd;
  Diog ni fedd ond gwan fyd;
  Elw a ddaw i law ddiwyd!

CYFARCHIAD

DR. FRANKLIN

AT EI

GYDWLADWYR,

GYDAG YCHYDIG O GYFNEWIDIAD, I'W GYMHWYSO AT WASANAETH Y CYMRY.

DDARLLENYDD MWYN,

CLYWAIS nad oes dim yn rhoddi i awdwr gymmaint o hyfrydwch, a chlywed ei waith yn cael ei adrodd gan ereill yn barchus.

Barnwch, y prŷd hyny, gymmaint ymboddlonid gan ddygwyddiad, ag wŷf yn myned i'w adrodd i chwi.

Rhoddais orphwysiad i'm ceffyl, yn ddiweddar, lle yr oedd nifer mawr o

bobl yn gynnulledig mewn arwerthfa* gyhoedd ar eiddo mas'nachwr.

Nid oedd awr yr arwerth wedi dyfod, yr oeddynt yn ymddyddan ar ddrygedd yr amserau; ac un o'r gynnulleidfa a alwodd ar hên ŵr, glân, sỳmyl, a gwallt gwỳn, "Da chwi ein Hewythyr *Shion Cadwaladr*, beth ydych chwi yn ei feddwl am yr amserau? Oni lwyr ddyfethai y trethi trymion hyny y wlâd? Pa fodd y byddwn ni yn alluog idd eu talu nhw? Beth a gyngora' chwi i ni? Safodd ein Hewythyr Shion Cadwaladr† ar ei draed, ac a attebodd, os mỳnwch fy nghyngor i, myfi a'i rhoddaf i chwi yn fỳr; "canys y mae gair yn ddigon i'r doeth," fel y dywed Rhisiat Druan.

Hwy a unasant gan ddymuned arno i siared ei feddwl, ac yn ymgasglu o'i amgỳlch, efe a aeth yn ei flaen fel y canlyn: Gyfeillion', eb efe, y mae y trethi yn wir yn drymion iawn; a, phe bae y rheiny a osodwyd gan y Llywo-

* *Public Auction.*

† *Generalissimo.* Ystyr yr enw *Câdwladwr.*

draeth yr unig rai a fyddent i ni eu talu, gallem yn llawer haws eu talu; ond y mae genym lawer o rai ereill, a llawer mwy anhyfryd i rai o honom ni. Trethir ni *ddwywaith* gymmaint gan ein diogi, a *thair* gwaith gymmaint gan ein balchder, a *phedair* gwaith gymmaint gan ein ffolineb; ac oddiwrth y trethi hyn nid eill y dirprwywyr* ein rhŷddâu, neu ein gwared ni trwy ganiatâu gostyngiad. Pa fodd bynnag, gadewch i ni wrando ar gyngor da, a gall rhŷwbeth gael ei wnëyd erddom; "Mae Duw yn cynnorthwyo y rhai a'u cynnorthwyant eu hunain," fel y dywed Rhisiat Druan.

I. Meddylid y byddai yn Llywodraeth caled† a drethai y deiliaid y ddegfed ran o'u hamser i wasanaethu yn ei wasanaeth; ond y mae seguryd yn trethu llawer o honom ni lawer mwy; diogi, gan feithrin clefydon, sŷdd yn ddiau yn bỳrâu bywyd.

* *Commissioners.*

† Dr O. Pughe's *Dictionary*. Llywodaaeth: *s. m. Government.*

Y mae diogi, fel rhŵd, yn difa yn gỳnt nag y mae llafur yn treulio, tra y mae yr agoriad arferedig bob amser yn loŷw," fel y dywed Rhisiat Druan.

Ond, a wyt ti yn caru dy fywyd? Yna paid a gwastraffu * amser, canys hwnw yw y defnydd sydd yn hwyâu bywyd." fel y dywed Rhisiat Druan.

Pa faint mwy nag sydd angenrheidiol ydym ni yn ei golli mewn cwsg? "Yn anghofio nad yw y llwŷnog cysglyd yn dàl ieir, hwyaid, na gwŷddau, ac y bŷdd digon o gysgu yn y bêdd," fel y dywed Rhisiat Druan.

Os yw amser o'r holl bethau y gwerthfawroccaf, colli amser a raid fod, fel y dywed Rhisiat Druan, "yr afradlonrwydd mwyaf;" yn gymmaint fel ag y dywed efe i ni mewn rhyw le arall, "Amser colledig ni cheir bỳth drachefn, a'r hỳn a alwn ni yn ddigon o amser, y mae'n wastadol yn troi allan i fod yn ddigon ychydig."

* Gwell Iaith yw *colli* amser, ac y mae yn fwy priodol a'r iaith Gymraeg.

Gadewch i ni gan hyny godi i fynu a gwneuthur, a gwneuthur i'r perwyl; felly trwŷ ddiwŷdrwydd y bŷdd i ni wnëyd mwy gyda llai o ddyryswch. "Y mae diogi yn gwneuthur pob pêth yn anhawdd; a'r hŵn a gyfyd yn hwŷr, a raid duthio trwy y gweddill o'r diwrnod, a phrin y goddiweddai ei orchwyl cŷn y nôs: tra y mae diogi yn teithio mor arafaidd, fel ag y mae tylodi yn fuan yn ei oddiweddu fe. Gŷr dy orchwyliaeth, na âd i hwnw dy ŷru di:

> "A chynnar i wely a chynnar i godi,
> Ddug iechyd, doethineb, a chyfoeth gwir iti,"

fel y dywed Rhisiat Druan. Felly, beth a dal dymuno a gobeithio am well amserau? Nyni a allwn wneuthur yr amserau hyn yn well, os ymegnïwn ein hunain.

Ni raid i ddiwŷdrwydd obeithio, â'r hwn sŷdd yn byw ar obaith fŷdd farw wrth ymprydio. Nid oes ynnillion heb ofidion; yna cynnorthwyad dwŷlo, gan na's meddaf dir;" neu os meddaf y

mae wedi ei drethu yn erwin. "Yr hwn sŷdd yn meddu crefft*, y mae'n meddu etifeddiaeth; a'r hwn sŷdd yn meddu galwedigaeth, y mae yn meddu swŷdd o elw ac anrhydedd," fel y dywed Rhisiat Drûan; ond er hyny rhaid gweithio wrth y grefft, â'r galwedigaeth gael ei iawn ddilyn, neu ni wnai yr etifeddiaeth na'r swŷdd ein galluogi ni i dalu ein trethi. Os ydym ni yn ddiwyd ni newynwn bŷth; "Canys edrych i dŷ y dyn sydd yn gweithio y mae y newŷn ond ni feiddia bŷth fyned i mewn." Na'r ceisbwl† na'r hedd-geidwad‡ fŷn'd yno, canys tâl diwŷdrwydd ddyledion, pan y mae anobaith yn eu cynnyddu nhw."

Er na chawsoch ddim trysor, nac i un perthynas cyfoethog adael i chwi swm o arian, "Diwŷdrwydd yw mam llwyddiant, ac y mae Rhagluniaeth yn cynnorthwyo diwŷdrwydd.

"Yna ardd yn ddwfn tra mae'r diog yn cysgu
A thi a gai ŷd i gadw ac i werthu."

* *Trade.* † Vulgo, *Baili.* ‡ *Constable.*

Gweithiwch tra y gelwir, y dydd heddyw*, canys ni wŷddoch pa gymmaint y cewch eich rhwŷstro yfory. "Y mae *un* heddyw yn werth *dau* yfory," fel y dywed Rhisiat Druan, ac yn mhellach, "Na âdewch hyny bŷth dàn yfory yr hŷn a ellwch ei wnëyd heddyw."

Pe baet yn weinidog, oni fyddai arnat ti gywilydd i feistyr da dy ddàl di yn segur? A wŷt ti ynte dy feistyr dy hunan? Bydded cywilydd arnat dy ddàl dy hunan yn segur, pan y mae cymmaint i'w wneuthur drostat dy hun, dy deulu, dy wlad, a'th Frenhines.†

Defnyddia dy offerynau heb ddyrnfolau‡: cofiwch, nad yw y gâth a menyg am ei phawenau yn dàl llygod," fel y dywed Rhisiat Druan. Y mae'n wir fod llawer i'w wneuthyd, ac fe allai eich bod yn fŷr o ddwylo; ond daliwch atti hi yn feunyddiol, a chwi a welwch effeithiau mawrion; canys y mae dyfal

* Dyddiau gwaith a feddylid. † *Victoria.*

‡ Menyg heb fysedd iddynt, yn Saesneg, *Gauntlets.*

ddyferiad yn difa cerryg; a chŷd ag amynedd a diwŷdrwydd y llygoden a ddifâodd drwyddi râff* angor ne's ydoedd hi yn ddwy ddarn, a tharawiadau bychain a dorasont i lawr goed derw mawr."

"Meddyliwyf fy môd yn clywed rhyw un o honoch yn dywedyd, "Ai ni ddylai dŷn gael iddo eu hun ddim hamdden?" Dywedaf i ti, fy nghyfaill, yr hŷn y mae Rhisiat Druan yn ei ddywedyd, "Defnyddia dy amser yn fuddiol, os wyt yn meddwl caffael hamdden; a chan nad wyt ti yn sicr o funud, na thawl ymaith awr." Seibiant yw amser i wnëyd rhywbeth defnyddiol; y seibiant hwn y dŷn diwyd a fŷn gael, ond ni fedŷr y dŷn diog bŷth; canys bywyd hamddenol a bywyd o seguryd ydynt ddau beth gwahanol. Llawer heb weithio, a fynnent fyw wrth eu harebion † yn unig, ond y maent hwy yn tòri o ddiffyg nwyfau ‡;" o herwydd y mae diwŷdrwydd yn rhoddi cysur

* *Cable.* † *Wits.* ‡ *Stock.*

digonedd, a pharch. "Ffowch oddiwrth bleserau a nhw a'ch canlynant chwi."

Y mae gan y nyddwraig ddiwŷd hefys * mawr; ac yn awr y mae genyf ddafad a buwch, y mae pawb yn fy nghyfarch gyda, "boreu da i chwi."

II. Ond efo ein diwŷdrwydd rhaid i ni hefyd fôd yn ddianwadal, sefydledig, a gofalus; ac edrych dros ein gorchwylion ein hunain, a pheidio ymddiried gormod i ereill: gan fel y dywed Rhisiat Druan:—

"Ni welais I, o'u mudo a'u hysgog,
Bren erioed na theulu serchog,
Yn llwyddo megys rhai sefydlog."

Ac etto, "Y mae *tri* symudiad gan waethed a thân," ac etto, "Cadw dy fasnachdy†, a'th fasnachdy a'th geidw dithau;" ac etto, "Os mynnwch orphen eich gorchwyl, ewch; os na fynnwch, anfonwch." A threchefn:—

"Yr hwn a fynno lwyddo oddiwrth aru‡,
Rhaid iddo naill ai dàl ai gŷru."

* Crŷs. *A smock, or shift.* † *Shop.* ‡ Aredig.

Ac etto, "Gwna llygad y meistyr fwy o waith na'i ddwy law;" ac etto, y mae "diffyg o ofalwch yn gwneuthur i ni fwy o golled na diffyg o wybodaeth;" ac etto, "Peidio ac arolygu gweithwyr, yw gadael iddynt eich amner* yn agored."

Ymddiried gormod i ofalwch ereill yw dinystyr llawer; canys, yn ngorchwylion y byd hwn, gwaredir dynion, nid trwy ffŷdd, ond drwy ddiffyg† o honi;" ond gofalwch dyn ei hun sy fuddiol; canys, "Os mynnwch weinidog cywir, ac un a fyddoch yn ei hoffi, — gwasanaethwch eich *hunan*. Gall ychydig o ddiofalwch fagu drwg mawr; o eisiau hoel y bedol a gollwyd; ac o eiseu y bedol y ceffŷl a gollwyd; ac o eisieu y ceffyl collwyd y marchogwr; trwy iddo gael ei oddiweddu a'i lâdd gan y gelyn; y cwbl o eisieu ychydig o ofal yn nghylch hoel pedol ceffŷl.

* Pwrs, neu Alwar.

† "*In the affairs of this world men are saved, not by faith, but by the want of it.*"

III. "Cymmaint a hŷn fy nghyfeillion am ddiwŷdrwydd, ac ystyriaeth i ein gorchwylion ein hunain; ond at y rhain rhaid i ni ychwanegu *cynnildeb*, os mynnwn ni wnëyd ein diwŷdrwydd yn fwy sicr a llwyddianus. Gall dŷn, os na wŷr efe pa fôdd i gynnilo fel y mae'n ynnill, gadw ei drwyn wrth y maen llifo holl ddyddiau ei einioes, a marw yn y diwedd heb fod yn werth pedair ceiniog. Y mae cegin frâs yn gwnëyd ewyllys* *teneu;*"

"Gwèrir llawer ystâd yn ei chael i'w meddiannu,
Er pan am dê gadai wragedd wau a nyddu,
A gwyr i gael cwrw adael hollti a naddu."

"Os mynnwch fod yn gyfoethog, meddyliwch am *gynnilo* gystal ag *ynnill.*" †

"Ni wnaeth yr India, Yspaen yn gyfoethog, o herwydd bod ei thraul yn fwy na'i mael."

"Ymaith, gan hyny, gyd a'ch traulfawr ffolinebau, ac ni fydd ganddoch y

* Llythŷr cymmun, nad oes sôn ynddo am *lawer* o eiddo!
† *Earning.*

pryd hyny gymmaint o achos i achwyn ar yr amserau caledion, trethi trymion, a theuluoedd traulfawr; canys

"Merched a gwîn, hocced * a chwarwriaeth,
A wnai'r eiddo'n llawer llai ysywaeth!"

Ac yn mhellach, "Yr hyn sy'n cynnal un drygioni, a ddyga i fynu ddau o blant."

Chwi ellwch feddwl, ysgatfydd, nad eill ychydig o dê, neu ychydig o wîn weithiau, ymborth ychydig mwy gwerthfawr, dillad ychydig gwŷchach, a gwlêdd fechan yr ŵan ac yn y màn, nad allent fôd yn draul-fawr iawn; ond cofiwch yn awr, "Bod aml *ychydig* yn gwneuthur *un* mawr." Gochelwch dreulion *bychain;* "Hollt fechan a suddai long fawr," fel y dywed Rhisiat Druan; ac etto, "Y rhai a garent ddanteithion a gaent eu profi'n gardottion;" ac yn mhellach; "Ynfydion sy'n gwnëyd gwleddau, a gwŷr doethion yn eu bwytta."

* Twŷll. *Deceit, or fraud.*

"Dyma y lle y daethoch chwi i gyd efo eich gilydd i'r arwerthfa hon o wŷchderau a phethau afreidiol.

Yr ydych yn ei galw nhw yn dda; ond, os na chymmerwch ofal, hwy a brofant yn *ddrwg* i rai o honoch chwi.

Yr ydych yn dysgwyl y gwerthant hwy yn rhâd, ac, ysgatfydd, y gwnaent am lai nag a gostiasant; ond, os nad oes arnoch eu heisieu nhw, rhaid iddynt fod yn ddrud i chwi.

Cofiwch yr hyn a ddywed Rhisiat Druan, "Prŷn yr hŷn nad oes arnat ei eisieu, a chŷn y bo hîr dydi a gei werthu dy angenrheidiau."

A thrachefn, "Wrth geiniog-werth* fawr oeda enyd; meddylia efe, ysgatfydd, mai ymddangosiadol yn unig, ac nad yn ddiau† y mae y newid; neu y gall yr ammod drwy dy gyfyngu di yn dy orchwyl‡ wnëyd i ti fwy o niwed na daioni.

* *For the sake of euphony it is pronounced in N. Wales*, Cŷnegwerth, neu yn Ngwŷnedd er pereiddiach sain.

† Mewn gwirionedd. ‡ Gorchwyl, *Business.*

Canys mewn lle arall, efe ddywed, "Dyfethwyd llawer trwy brynu ceiniogwerth dda." Drachefn, "Y mae yn ffolineb rhoi arian allan mewn pryniant o edifeirwch;" ac etto arferir y ffolineb hwn bob dŷdd mewn arwerthfëydd, o ddifŷg gofalwch. Llawer un, er mwyn cael pethau gwŷch am y cefn a aeth a'r ból yn newŷnllyd, ac a hanner newynasant eu teuluoedd;" "Y mae sidanau a phaliau, ysgarlad a melfedau, yn rhoi tân y gegin allan!" fel y dywed Rhisiat Druan. Nid *angenrheidiau* bywyd ydynt: nis gellir prin eu galw yn bethau cyfleus: ac etto er hyny o herwydd eu bod yn ymddangos iddynt yn glysion yn unig, pa mòr gymmaint sydd ag eisieu eu cael?

Trwy y rhain a gwastraffiadau* ereill, y boneddigion ydynt ddarostyngedig i dylodi, ac yn gorfod benthycca gan y rhai a ddirmỳgasant gỳnt, ond y rhai, trwy ddiwỳdrwydd a chynnildeb a gadawasant eu sefyllfa; yn y cyflwr

* *Squanderings, or extravagancies.*

hwnw y mae yn ymddangos yn amlwg, fod yr aradwr ar ei draed yn uwch na gwr boneddig ar ei liniâu," fel y dywed Rhisiat Druan.

Ysgatfydd y gadawyd iddynt etifeddiaeth bychan, na wŷbuont hwy ddim am ei gaffaeliad; meddyliant "mai dŷdd ydyw, ac na bydd bŷth yn nôs:" ag i ychydig o gymmaint a hyny gael ei wario nad yw yn deilwng o sylw; ond "Cymmeryd allan bob amser o gwd y blawd, heb roi ynddo deuir yn fuan i'w waelod," fel y dywed Rhisiat Druan; a'r prŷd hyny, "Pan fŷdd y ffynnon yn hesp, gwŷddant werth dŵr." Ond gallasent wŷbod hŷn o'r blaen, pe y cymmerasant ei gyngor ef. "Os mŷnwch wŷbod gwerth arian* ewch a cheisiwch fenthycca rhyw-faint; canys yr hwn sŷdd yn myned i fenthycca, mae'n myned ar un o'r negesau gwaetha," fel y dywed Rhisiat Druan; ac yn wir felly y mae efe sŷdd yn rhoddi benthyg i'r fath bobl, pan yr elo efe i'w nhôl.

* Y gair cyffredinol yn lle mwnai (*money*.)

Y mae Dic Druan yn cyngori y'mhellach, a dywed,

"Ffôl falchder gwisg sŷ ddiau rêg yn bod,
Cyn fŷth ystyried trws*, ystyria 'th gôd." †

A thrachefn, mae balchder yn crefu mor uchel a thaer a chardottyn mewn eisieu, a llawer mwy haerllug."‡

Pan brynoch un peth gwŷch, rhaid i chwi brŷnu deg ychwaneg fel y bo eich ymddangosiad oll yn fwy cymhwys; ond dywed Dic Druan, "Y mae'n haws darostwng y dymuniad cyntaf, na boddloni y cwbl a'i canlynai." Ac y mae'n wir yn gymmaint ffolineb i'r tylodion ddynwared y cyfoethogion, ag ydyw i'r llyffant ymchwyddo i gyfartalu a'r eidion.

"Geill llestri mawrion anturio'n mhell yn wir,
Ond dylai badau|| bychain ymgadw wrth y tir."

Y mae pa fodd bynnag, yn ffolineb a gospir yn fuan; canŷs, fel y dywed Rhisiat Druan, "Balchder yr hwn sy'n

* Gwisg, *Dress.* † Côd, *Purse.*
‡ Digywilydd, *Shameless*, or *importunate.*
|| Cychod, *Boats.*

ciniawa ar oferedd, a gwynosa* ar ddirmȳg.†

Tòrymprydia‡ Balchder gŷda Helaethrwŷdd, ciniawodd gyda Thylodi, ac a gwynosodd gyda Gwarth." Ac, wedi y cwbl, o ba wasanaeth yw y balchder hwn o ymddangosiad, am yr hȳn yr anturiant gymmaint, a chymmaint sŷ'n goddef?

Ni's gall gynnyddu iechyd, nag esmwythâu poen; nid yw yn 'chwanegu dim teilyngdod yn unrhyw un, y mae'n crëu cenfigen, y mae'n prysuro anffawd.

Ond, y fath ynfydrwydd a raid ei fôd i redeg mewn dyled am yr arddigoneddau|| hȳn? Cynnygir i ni, gan ammodau yr arwerth hwn, chwe' mîs o goel §; a hyny ysgatfȳdd a dueddodd rai o honom ni i ddyfod yma, oblegid na's gallwn ni doli¶ yr arian parod, ac yn gobeithio yr wan** bod yn wȳchion hebddynt. (Heb yr arian parod a

* Swppera, *Sup.* † Dirmȳg, *Contempt.*
‡ *Breakfasted.* || *Superfluities.* § *Credit.*
¶ Vulgo, Spario. ** Yn awr.

feddylir.) Ond, och! meddyliwch, beth ydych yn ei wneyd pan y byddoch yn rhedeg mewn dyled; yr ydŷch yn rhoddi i arall allu i gyfyngu eich rhyddid.

Os na fedrwch dalu yn yr amser, bŷdd arnoch gywilydd gweled eich gofynwr; byddwch mewn ofn pan y siaradoch ag ef; chwi wnewch esgusion gwaelion, distadl a thruenus, ac yn raddol, chwi a gollwch eich geirwiredd, a suddo mewn gwael ac amlwg gelwŷddau; oblegid, "Yr ail ddrwg yw dywedyd anwiredd, y cyntaf yw rhedeg mewn dyled;" fel y dywed Rhisiart Druan; a thrachefn, i'r un perwyl, "Y mae anwiredd yn marchogaeth ar gefn dyled;" gan na ddylai un Cymro breiniol* fod a chywilydd arno siared ag un-dyn byw. Ond y mae tylodi yn aml yn anfuddio dŷn o'i holl fŷwiogrwydd a'i rinwedd. Y mae'n anhawdd i gŵd gwâg sefyll yn sŷth."

Bêth a feddyliech chwi am y tywŷsog hwnw, neu am y llywodraeth hwnw, y

* *A Free-born Welshman.*

rhai a gyhoeddai ddeddf*, gan eich gwahardd chwi i wisgo dillad fel gwr boneddig neu ferch foneddig, dàn boen o garchariad neu gaeth-wasanaeth? Oni ddywedech chwi eich bôd yn bobl ryddion†, a chanddoch hawl a breintiau i wisgo fel y gwelych yn dda, a bod y fath archiad yn greulon? Ac etto yr ydych o gŷlch rhoddi eich hunain o dàn y fath orthrymder, pan yr ydŷch yn rhedeg, mewn dyled am y fâth wisg!

Y mae gan eich gofŷnydd awdurdod, pan y gwel efe yn dda, i eich amddifadu o'ch rhyddid, drwy eich caethiwo chwi mewn carchar dros hir amser‡ neu drwy eich gwerthu i fod yn gaethwas, os na byddwch yn alluog i dalu iddo fe. Pan yr ydych wedi cael eich cyttundeb|| gellwch chwi feddwl, ond ychydig ysgatfŷdd am y taledigaeth; ond, fel y dywed Rhisiat Druan, "Y mae gan ofynwyr well côf na dyledwyr; y

* Cyfraith. † Breiniol, *Free.*

‡ Dros eich einioes mewn rhai gwledŷdd, neu, i eich gwerthu i estron!

|| Vulgo, Bargian.

mae gofynwyr yn blaid goelgrefyddol iawn, ac yn gwilied, a meddwl am am-serau a dyddiau neillduol." Y mae y diwrnod yn dyfod oddiamgylch cŷn i chwi wŷbod, ac y gofyniad yn cael ei wnëyd cŷn i chwi fod yn barod i'w foddloni fo ; neu, os cadwch eich dyled mewn côf, yr ammod, yr hon ar y cyn-taf oedd yn ymddangos mor hir, a fŷdd fel y lleiâa, yn ymddangos yn rhyfeddol o fèr. Amser* a ymddengys iddo ych-wanegu adenydd i'w sodlau cystal ag i'w ysgwŷddau. Grawys bŷr sŷdd i y rhai hyny ag y mae arnynt arian i ei talu erbyn y Pasc."

Yn awr, ysgatfydd, chwi ellwch feddwl eich hunain mewn amgylchiadau cynnyddol, ac y gellwch fforddio ychy dig o afrad heb niwed ; ond

> "Erbyn henaint a rhaid cynnila tra gellych,
> Ni phery drwy'r dydd haul boreu dysgleirwych."

Gall elw fôd yn ansicr ac am amser ond bŷth tra y byddoch byw, trau

* *Father Time.*

sŷ sicr a pharâus; ac "Y mae yn haws adeiladu dwy simdde*, na chadw un a thànwydd," fel y dywed Rhisiat Druan; felly, "Yn hytrach ewch i eich gwely heb eich cwynos†, na chodi mewn dyled: —

"Cymmer a ellych a dàl a gai bob dydd,
Dyna yw'r maen dy blwm yn aur a drydd."

A phan y caffoch eurfaen ‡ yr athronydd, diâu ni wnewch achwyn ychwaneg ar yr amserau drwg, neu yr anhawsder o dalu trethi.

IV. Y mae yr athrawiaeth hwn fy nghyfeillion, yn rheswm a doethineb; ond, ar ôl y cwbl, na wnewch ymddibynnu gormod ar eich diwŷdrwydd eich hunain, cynnildeb, a'ch callineb, er eu bôd yn bethau rhagorol; canys gallent oll gael eu mallu heb fendith y Nêf; a chan hyny, gofynwch yn ostyngedig, am y fendith hòno, ac na fyddwch yn annhyner wrth y rhai sydd

* Sawell, neu dwll y mwg. † Swpper.
‡ Maen a drŷ bob peth yn aur meddant hwy!

yn ymddangos i fôd mewn eisieu o honi, ond cysurwch a chynnorthwywch nhw. Cofiwch, i Job oddef, a bu wedi hyny yn llwyddiannus.

Ac yn awr, i ddiweddu, "Y mae prawf* yn cadw athrofa† ddrud, ond ni ddŷsg ynfydion mewn un arall," fel y dywed Rhisiat Druan, a phrin yn hono; canys y mae yn wîr, "Nyni a allwn roddi cyngor, ond ni's gallwn roddi ymarweddiad."‡ Pa fôdd bynnag, cofiwch hŷn, "Y rhai na's mŷnant eu cyngori ni's gellir eu diwallu;" ac yn mhellach, os na wrandewch ar reswm, diau y bydd yn edifar ganddoch," fel y dywed Rhisiat Druan. Yn y môdd yna yr hên wr boneddig a orphenodd ei araith,—clywodd y bobl hi, a chymmeradwyasent yr athrawiaeth, ac yn ddigyfrwng a arferasent y gwrthwyneb, yn inion fel pe y buasai bregeth gyffredin; oblegid dechreuodd yr arwerthiant||, a hwy a ddechreuasent brŷnu yn

* *Experience.* † *An Academy*, Ysgol.
‡ Buchedd dda. || *Vendition.*

afradlon. Deallais fod y gwr da wedi llwŷr fyfyrio fy amseroniau*, ac amgyffred y cwbl a grybwyllais ar y testynau hyny, dros ystod pum' mlynedd ar hugain. Yr aml grybwylliad a wnaeth am danaf fi a fuasai yn blino un-dŷn arall; ond yr oedd fy ngorwagedd i yn cael ei foddâu yn rhyfeddol gyda fe, er fy môd i yn gydwybodus nad oedd y ddegfed ran o'r doethineb o'm heiddo i, yr hyn a gyfrifa efe i mi; ond, yn hytrach, y lloffion a wneis i o synwyrau llawer o oesoedd a chenhedloedd.

Pa fodd bynnag, llwyr fwriedais i fuddioli oddiwrth ei adsain†; ac er fy môd yn y dechreuad wedi penderfynu i brynu defnydd pais‡ newydd, mi eithum i ffordd gan lwyr fwriadu gwisgo fy hên un ychydig yn hwy.

Ddarllenydd, os gwnei di yr un môdd, bŷdd dy fudd di gymmaint a'm budd innau. Ydwyf fel erioed dy eiddo i'th wasanaethu di.

RICHARD SAUNDERS.

* Almanacau. † *Echo.* ‡ *Coat.*

LLAWN rhâd ar waith *Llwynrhudol*,— yn trosi
Trysor angenrheidiol,
I'n iaith lwys, dda 'i phwys, ddiffol,
Baich o addysg bucheddol.

Buchedd rëol a roes,— er addysg,
I rwyddaw trefn einioes;
Cwyd i'r iawn, ceidw yr oes,
Rhag ynfyd fai rheg anfoes.

Anfoes yr einioes a rydd — anghenion,
Y 'nghiniaw 'r gwastraffydd;
Gorau fo, y gwr a fydd,
Ganolig o gynnilydd.

Cynnilydd dedwydd y dyn,— a wnelo
Yn ol hyn o lyfryn;
Rhydd wers dda, er gwella gwŷn
Gorfrydig yr afradyn. IAGO TRI-CHRUG.

Aeth y tri englyn yn bedwar, o'r fath ag ydynt; er gwnëyd i fynu mewn *rhif*, am ragoriaeth Eryron Gwyllt Walia mewn *sylwedd a barddoniaeth:* os byddant oll, neu rai o honynt, yn boddloni Llwynrhudol, wele hwy at ei wasanaeth ef; a mawr lwydd iddo gyda ei lyfr bach, a chyda phob anturiaeth daionus arall a gymmero mewn llaw, medd,

Yr eiddo yn ddiffuant,
JAMES HUGHES.

I Mr. Thomas Roberts, Mai 10, 1839.

Y MODD I

WNEYD LLAWER O YCHYDIG,

Yn ddifrifol gyfarchedig at y Tylodion Diwŷd.

GAN B. SHORT.

Y DYN tylawd yr hwn a *rostio* neu a *olosgo** ei gîg a gŷll ei hanner yn y tân.

Y dyn tylawd yr hwn a'i *berwa* sy'n colli llawer yn y dwr. Y dyn tylawd sydd yn ei droi yn isgell† gydag ychydig o beillied, blawd-ceirch, *reis*, neu bŷs, yn ôl eu gwerth, bŷdd eisieu llai o fara, ac a gae gymmaint ddwywaith am ei arian.

Llysiau, megis *moron* cochion, *bwyd-lysiau*‡, *maip*||, ac ychydig o *fresych*§, a *winwyn*¶, ac yn enwedig *cenin*** os yn gyntaf y ffreir nhw mewn ychydig o frasder yr isgell ne's y byddont yn o

* *Broil.* † *Broth.* ‡ *Celery.* || Erfin.
§ Bresych, *Cabbages.* ¶ *Onions.* ** *Leeks.*

gwrm*, ac wedi hyny eu berwi ynddo, a wnaent wlêdd frâs am ychydig o draul.

Winwyn† ydŷnt y llysiau goreu. Yr oedd yr Aifftiaid eilun-addolgar yn eu haddoli nhw; gwell eu haddoli *nhw* na *chostreli* o *Gin!*

Y mae y tylodion bob amser sydd yn pryny yn y farchnad agored yn cael y geiniogwerth oreu; ac y mae pethau yn gyffredin bob amser yn rha'tach yn niwedd y diwrnod.

Pan fŷdd pobl onest wedi gorphen eu gwaith, gwell iddynt fyned i'r *farchnad* nag i'r *tafarndy*.‡

Geill y tylodion sy'n prynu ar goel weithiau ddysgwyl cael eu *twyllo*; oblegid fod gormod o'r masgnachwyr yn meddwl eu bod yn bwriadu eu *twyllo* nhw; gan hyny y maent yn ceisio bod o flaenllaw gyda nhw. Y geiniog *barod* bob amser sydd yn cael y farchnad oreu.

Y rhai na fedrant brin eu cadw eu

* Gwinau, *Brown.*

† *Plural of an Onion. Sing.* Winwŷnŷn.

‡ Tŷ-cwrw.

hunain neu blentyn, ni ddylent bŷth gadw *ci*.

Gwenwyn ydyw *Gin*, yr hwn sŷdd yn ei yfed mae yn rhoddi iddo ei hun ysbrydoedd gau dros amser, ond y mae yn braenu* ei iau† yr un prŷd.

Os nad yw *dysdyllydd Gin* y gelyn mwyaf i'r bobl gyffredin, *yfwr Gin* yw y gelyn mwyaf iddo ei hun a'i deulu.

Mae gwerth ceiniog o *isgell*, *llaeth*, neu hyd yn oed *blawd a dwr* wedi ei ferwi, neu *gwrw* i ddyn sy'n gweithio yn galed yn y boreu, y mae'n werth swllt o *dê*.

Os yw tê yn dda i y rhai sydd yn bwyta gormod, y mae yn ddinystyr i y rhai sydd yn bwyta ond *ychydig*. Gadewch i'r tylodion gael hanner y draul at *gwrw* ag y maent at *dê*, a hwy a fyddent yn alluog i wnëyd cymmaint arall o waith.

Nid oedd tê a sugyr‡ un amser yn

* *Rot, or putrify.* † *Liver.*

‡ Sugŷr yw iawn enw y peth a elwir yn gyffredin *Siwgwr*, canys sug, neu sudd ydyw. *Juice or sap* yn Saesneg neu *Sugar*.

cael eu defnyddio yn gyffredinol hŷd oni y *ddeunawfed* gan'rif; er's pan ddaeth y tylodion i yfed *tê*, eu hanner a anghenwyd ac a newynwyd.

Yr achwyniad *cyffredinol* yw, y mae yr *amserau* yn *galed!* Pa'm ynte y gwneir nhw *etto* yn *galedtach?*

Dyn *da* mewn amserau drwg, a fydd fyw ddeg gwaith gwell, na'r dyn *drwg* mewn amserau da.

Nyni a ddywedwn yn fynych, *y mae y trethi yn drymion!* Geill hyny fod yn wir; ond gan bwy yr ydym yn cael ein trethu fwyaf?

Gadewch i ddyn gyfrif, os nad oes llawer yn cael eu trethu gymmaint *ddwy waith* gan eu ffolineb, *tair* gwaith gymmaint gan eu meddwdod, a *phedair* gwaith cymmaint gan eu diogi, nag y maent gan y Llywodraeth; a'r prŷd hyny bydded iddynt ddywedŷd a oes ganddynt hawl i achwyn, oblegid y mae'r esgid yn gwasgu pan ei gwnaethent ar eu pren-troed *eu hunain*.

Gadewch i y tylodion wneuthur daioni iddynt eu hunain gartref, a'r

pryd hyny hwy a gaent fudd drwy fod gartref.

Y mae yn ddiareb gywir fod "Duw yn cynnorthwyo y rhai a gynnorthwyant eu hunain."

"Na chwennych gyfoeth sy'n llygadtynu dyn,
Boddlonrwydd wna'n gyfoethog dlawd ei lun."

Diwŷdrwydd a wna i ddyn amner*, a Chynnildeb a rŷdd linynau iddo. Ni chŷst yr amner iddo efe ddim.

Y rhai a'i meddianant, ni wnaent ond yn unig dynnu y llinynau fel y cyfeiria cynnildeb, ac a gaent bob amser geiniog ddefnyddiol yn ei waelod o.

Adnabyddir gweinidogion diwŷdrwydd wrth ei gosgordd-wisg †; y mae hi bob amser yn lân ac yn iachus; edrychwch ar y bratiog a chaethion budron diogi, ac yna gofynwch pwy sydd yn gwasanaethu y meistŷr goreu?

Gwna ofn Duw i ddyn feddwl yn dda a gweithredu yn dda; a phan y byddo arno eisieu, Duw a ddarboda iddo efe gyfaill.

* Pwrs neu alwar. † *Livery.*

Y dyn a chwardd gyda chwi y'nghylch ofn Duw, ydyw eich gelyn gwaethaf, ac a ddysga i chwi fod yn elyn i chwi eich hunan hefyd.

Gochelwch y cyfryw.

COFIWCH MAI PECHOD YW Y DRWG MWYAF; IECHYDWRIAETH TRWY IESU GRIST Y DAIONI MWYAF; A GRAS I NEWID Y GALON, Y TRYSOR GWERTHFAWROCCAF DYN TYLAWD.

Yna gadewch i'r dyn tylawd fyned i'r farchnad rattaf ar y Sadwrn; i'r lle addoliad hwnw lle y caffo efe y cyngor goreu ar ddŷdd Sul; a myned fel dyn gonest at ei waith ar ddŷdd Llun; a dilyn y rheolau symyl hyn, efe a fŷdd yn ddedwydd ddwŷwaith drosodd; dedwydd mewn amser, a dedwydd dros holl dragywyddoldeb.

B. SHORT.

DIWEDD.

LLUNDAIN:
Argraffwyd gan A. SPOTTISWOODE,
New-Street-Square.

ENGLYNION

Gan y Parch. James Hughes.

Llawn rhâd ai waith *[illegible]*, — yn [illegible]
Trysor [illegible];
I'n Iaith [illegible], dda 'i phwys, [illegible].
Balch o addysg [illegible].

[illegible] — yn addysg.
I rwyddaw trefn [illegible];
Cwyd i'r lawn, [illegible] yr oes,
Rhag ynfyd fai [illegible].

Anfon yr [illegible] a rydd — [illegible],
Y'[illegible] gwamalfydd;
Gwyn fo, y gwr a fydd,
Gweddig o gynnilydd.

Cynnilydd dedwydd y dyn, — a wnelo
Yn ol hyn o lyfryn;
Rhydd wers dda, er gwella gwyn
Gwfrydig yr [illegible].

Iago Trichrug.

[illegible] y [illegible] englyn yn [illegible], [illegible] [illegible] gwaith i [illegible] *[illegible]* [illegible] Wedi [illegible] [illegible] [illegible] Llyfr[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] madd,

Yr eiddoch yn ddiffuant,
James Hughes.

I Mr. Thomas Roberts, Mai 10, 18[illegible]